

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
БУДІВНИЦТВА І АРХІТЕКТУРИ**

ОНІКІЄНКО НАДІЯ ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 339.03:69.003:658.015

**ЕКОНОМІКО-УПРАВЛІНСЬКИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ
ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ
АГРОБУДІВЕЛЬНОГО КЛАСТЕРУ**

08.00.04 - економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Київ – 2024

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано на кафедрі менеджменту в будівництві Київського національного університету будівництва і архітектури Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник – кандидат економічних наук, доцент
Петруха Ніна Миколаївна,
доцент кафедри менеджменту в будівництві
Київського національного університету будівництва і
архітектури

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Валінкевич Наталія Василівна,
завідувач кафедри економіки, підприємництва та
туризму
Поліського національного університету

доктор економічних наук, професор
Кришталь Галина Олександрівна,
завідувач кафедри фінансів, банківської та страхової
справи Міжрегіональної академії управління
персоналом

Захист відбудеться « 14 » листопада 2024 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.056.10 у Київському національному університеті будівництва і архітектури за адресою: 03037, м. Київ, проспект Повітряних сил, 31, КНУБА, зал засідань, ауд. 319.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Київського національного університету будівництва і архітектури за адресою: 03037, м. Київ, проспект Повітряних сил, 31.

Автореферат розіслано « 14 » жовтня 2024 р.

Вчений секретар

С.П.Стеценко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У сучасних умовах глобалізації та швидких технологічних змін підприємства аграрної та будівельної галузей стикаються з необхідністю адаптації до нових вимог ринку, що вимагає інноваційних підходів до управління та організації виробничих процесів. Одним із ефективних механізмів підтримки інноваційного розвитку підприємств є створення територіально-виробничих кластерів, що сприяють підвищенню продуктивності завдяки спільному використанню ресурсів, інфраструктури та когнітивних технологій. Поняття «кластер» є досить імпліцитним (може бути виявлений тільки через свої зв'язки з іншими об'єктами чи процесами), оскільки у науковій літературі зустрічається велика кількість визначень, які мають різноманітну інтерпретацію. Моделі функціонування підприємств у міжгалузевих кластерах та локалізованих виробничих мережах забезпечують співпрацю різних економічних суб'єктів, включаючи виробничі, постачальні, науково-дослідні та фінансові організації. В контексті досліджуваної тематики агробудівельний кластер (**АБК**) можна визначити як організаційне об'єднання підприємств, що займаються агровиробництвом, агропереробкою та інфраструктурним забезпеченням аграрного сектору; яке базується на створенні взаємопов'язаних ланцюгів доданої вартості, що дозволяє досягати синергії результатів та підвищувати загальну ефективність діяльності підприємств у складі інтегрованої структури в рамках екосистеми кластеру. Актуальність цієї теми зумовлена також швидкими темпами цифровізації та зростанням потреби в координації між учасниками інтеграційних формувань, особливо у сфері будівельного девелопменту, де своєчасність і точність інформації є ключовими факторами успіху. Окремим аспектом інноваційного розвитку в агробудівельних кластерах є використання екологічно сталих технологій. Підприємства, які входять до таких кластерів, активно впроваджують нові екологічні стандарти у агро- та будівельне виробництво, зменшують викиди вуглекислого газу, оптимізують енергоспоживання на своїх об'єктах. Управління підприємствами, що є учасниками кластерних формувань, вимагає нових підходів до адміністрування, зокрема системного аналізу та застосування сучасних економіко-управлінських інструментів підтримки рішень та аналітично-інформаційного забезпечення.

Концептуальні засади кластеризації підприємств висвітлено у розробках засновників кластерної теорії – Дж. Бекаттіні, Е. Дахмена, А. Маршалла, Ф. Перру, М. Портера та ін. Теоретичні засади інноваційного розвитку підприємств-учасників у складі інтегрованих організацій висвітлено в працях закордонних авторів: П. Дероше, М. Енрайта, К. Кетелза, Дж. Кортрайта, Ф. Кука, Г. Ліндквіста, Ф. МакКена, А. Малмберга, Р. Мартіна, П. Маскелла, Д. Одретча, Б. Пеккера, С. Розенфельда, А. Саксеніан, П. Санлі, О. Солвелла, М. Сторпера, А. Торра та ін. Внесок у дослідження конкурентоспроможності, інноваційного розвитку підприємств, формування та функціонування кластерних утворень здійснили вітчизняні науковці: С. Бушуєв, О. Беленкова,

З. Варналій, Н. Валінкевич, І. Вахович, М. Войнаренко, В. Геєць, А. Гойко, В. Голян, П. Куліков, Г. Кришталь, В. Лич, І. Новикова, Н. Петруха, В. Поколенко, Г. Обиход, І. Отенко, І. Поповиченко, Н. Резнік, Г. Рижаківа, С. Стеценко, І. Фелулова, Д. Чернишев, А. Черчата, Ю. Чуприна, О. Шкуратов, Б. Язлюк та інші.

Відаючи належне напрацюванням зарубіжних та вітчизняних науковців щодо теорії й практики інноваційного розвитку підприємств та кластерної стратегії, необхідно відзначити, що окремі аспекти економічного обґрунтування та адміністрування процесами формування й функціонування підприємств в складі мультикомпонентної операційної системи АБК потребують подальшого дослідження, зокрема в контексті повоєнного відновл. Актуальність та важливість вирішення цих питань зумовили вибір теми наукового дослідження, визначили мету й завдання дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Під час підготовки дисертації були розроблені науково-методичні та практичні рішення, які успішно впроваджувалися в рамках науково-прикладних та дослідницьких проєктів Київського національного університету будівництва і архітектури (КНУБА). Ці рішення стали важливим внеском дисертантки у вдосконалення науково-методичного підґрунтя та аналітичного базису інновацій в економіці будівельних підприємств, які функціонують в операційному середовищі АБК. Авторка зробила вагомий внесок у підготовку й реалізацію таких наукових тем, як:

1) «Розбудова сучасного аналітичного інструментарію девелоперського управління підрядним будівництвом» (№ 0115U000860, КНУБА). При підготовці цієї теми використано розробку автора «оцінка економічних підсумків девелопменту щодо цільових проєктів, які готуються та впроваджуються учасниками агробудівельного кластеру»;

2) «Розвиток управлінської взаємодії інституційних учасників девелоперських проєктів» (№0121U111793, КНУБА). При підготовці цієї теми використано розробку автора: рішення з адаптації та модернізації підсистеми адміністрування як складової інтегрованої організаційної структури управління (ОСУ) кластеру.

Таким чином, отримані результати сприяли розвитку науково-прикладних та економіко-аналітичних розробок щодо функціонування підприємств в складі інтегрованої операційної системи АБК.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи визначено розробку науково-методичних аспектів та компонент інструментарію, які разом мають надати економічне обґрунтування процесам функціонування та інноваційного розвитку підприємств в складі виробничої (операційної) системи агробудівельного кластеру. Для досягнення обраної мети визначено наступні завдання дослідження:

1) систематизація базових дефініцій та концептуально-теоретичних засад щодо функціонування підприємств в системі агробудівельного кластеру;

2) вияв стратегами підприємств-стейкхолдерів щодо забезпечення економічної синергії міжгалузевого АБК в контексті стимуляції розвитку підприємств будівельної галузі, сільського господарства та переробних галузей;

3) здійснити вибір компонент загально-методичного підгрунтя дослідження з подальшим їх спрямуванням на особливості оцінки економічного потенціалу та траєкторію розвитку підприємств-учасників АБК;

4) обрати підходи для формалізованого вияву впливу характеру бізнес-процесів підприємств-учасників та факторів мікро-середовища операційної системи досліджуваного кластеру на інтегроване економічне зростання АБК;

5) обґрунтувати систему економічних індикаторів щодо динаміки та траєкторії розвитку підприємств в інтегрованій операційній системі АБК;

6) запропонувати рішення щодо оновлення підсистем та елементів оргструктури адміністрування АБК як передумови поліпшення якості перебігу бізнес-процесів та результативності функціонування міжгалузевого об'єднання підприємств;

7) розробити комплекс прикладних програм, який має надати економіко-аналітичне обґрунтування та управлінський супровід процесам інноваційного розвитку підприємств в складі АБК.

Об'єктом дослідження є процеси забезпечення результативного функціонування та інноваційного розвитку підприємств в складі агробудівельного кластеру (АБК) як міжгалузевої операційної системи.

Предметом дослідження визначено концептуально-теоретичні, науково-методичні засади та прикладні інструменти забезпечення інноваційного розвитку та економічної синергії від діяльності аграрних, будівельних, переробних підприємств та інших підприємств-стейкхолдерів в складі інтегрованої структури АБК.

Методи дослідження. Ключовим фактором успішного вирішення завдань, поставлених у дослідженні, стало обґрунтування спеціального науково-методичного базису, компоненти якого в їх сукупному застосуванні були б налаштовані на пошук, оцінку та вибір таких інноваційних заходів, рішень та проєктів, які б дозволили поєднати економічний, управлінський, технічний та інноваційний потенціал всіх учасників АБК та забезпечити виконання інтегрованою структурою стратегією економічної синергії та розвитку. В якості компонент вищезазначеного базису було використано:

- *морфологічний, онтологічний, системний, структурно-процесний аналіз, графо-аналітичний метод (включаючи моделі «дерево рішень» та «діаграма Ішікави, теорія «зацікавлених сторін».* Зазначені методи були застосовані для дослідження сутнісних характеристик та еволюції ключових понять дисертації, що стосуються еволюційного змісту основних дефініцій (насамперед, «кластер», «міжгалузевий кластер», «ядро кластера») та провідних теоретичних концептів, пов'язаних з функціонуванням підприємств у складі АБК;

- *методи формування та аналізу операційних систем підприємств, методи класифікації та аналізу інновацій, метод сценаріїв, методи аналізу*

ієрархії - використано для пошуку раціональних варіантів вибору формату операційної системи АБК як операційної системи інноваційного типу та для оцінки можливих варіантів розвитку кластеру в залежності від обраної операційної моделі. Застосовано: *SWOT-аналіз* для оцінки сильних і слабких сторін різних варіантів структури адміністрування. Компоненти *Agile-* та *Lean-*методологій (разом з їх програмними додатками) використано для впровадження гнучких управлінських рішень, спрямованих на підвищення інноваційності та ефективності діяльності підприємств-учасників кластеру. *Метод інноваційних мереж* використано для моделювання економічних, ресурсних та комунікативно-управлінських ланцюгів при формалізації взаємодії взаємодії і вияву кращих можливостей синергії між аграрними, агропереробними та будівельними підприємствами та їх інноваційного розвитку;

- *індикативний метод, методи факторного економічного аналізу, методи статистичної (однофакторної та багатфакторної) регресії, ABC-аналіз, методи лінійного та нелінійного програмування, методи інвестиційного аналізу, моделі економічної оцінки варіантів проєктного циклу, методи формалізованого ранжування інноваційних заходів та проєктів за індикаторами різного змісту* (відповідно до економічних пріоритетів поточного етапу життєвого циклу АБК), прикладні інструменти *платформи збалансованих показників (BSC), експертних оцінок, операційного менеджменту та SADT-моделювання, економіко-статистичного, нечітко-логічного аналізу*. Зазначені компоненти використано для формування економіко-аналітичного та науково-прикладного підґрунтя роботи, зокрема: для пошуку оптимальних рішень щодо розподілу ресурсів та управління процесами в кластері, для порівняльної оцінки запропонованих заходів підготовки та впровадження інновацій як проєктів внутрішнього (в межах кластеру) інвестування для реалізації стратегем розвитку.

Належну візуалізацію процесу прийняття рішень та релевантність економічних розрахунків було забезпечено завдяки застосуванню сучасних стандартизованих і широко використовуваних програмних пакетів: "Statistica+", "Project Expert-5", "Alining&Monitoring Process Group", "MathCAD", «Інпроєкт-Випуск-Кошторис». Комбіноване використання цих методів дозволило обрати найбільш ефективний формат операційної системи та структуру адміністрування кластеру типу АБК з урахуванням його інноваційної природи.

Наукова новизна одержаних в дисертації результатів визначається вдосконаленням концептуально-теоретичних та методичних засад щодо здійснення інноваційного розвитку підприємств у рамках агробудівельного кластеру. Дисертація пропонує інструментарій, який дозволяє оптимізувати економічні та управлінські процеси з урахуванням специфіки діяльності таких підприємств, синергійного ефекту між підприємствами аграрного, агропереробного та будівельного секторами в рамках АБК як мульти-компонентної операційної системи інноваційного типу.

До найбільш вагомих результатів, що характеризують новизну дослідження, належать:

удосконалено:

- *зміст та порядок розрахунку економічних індикаторів для формалізованого опису синергії учасників кластеру.* Стосовно будівельних, аграрних та агропереробних підприємств як стейкхолдерів АБК розроблено нові та адаптовано існуючих показників, які дозволяють більш точно вимірювати та оцінювати ефективність, синергійний ефект від спільної діяльності, та оцінюють додаткову вартість, створену через інтеграцію підприємств різних секторів (аграрного та будівельного) в межах кластеру;

- *аналітичний формат параметризації індикаторів інноваційного розвитку,* які в даній роботі відображають ступінь впровадження новітніх технологій та інноваційних рішень у процесах виробництва і управління, а також ефективність їхньої реалізації через економічну оцінку результатів міжгалузевої співпраці в межах кластеру;

- *методико-аналітичні процедури виявлення можливостей інноваційного розвитку підприємств,* які реалізовано через модернізовану деталізацію циклів інноваційно-інвестиційних проєктів, які визначені ключовими чинниками для впровадження інновацій як у межах всього міжгалузевого кластеру, так і для окремих стейкхолдерів у його складі.

набуло подальшого розвитку:

- *зміст провідних дефініцій дослідження,* таких як «міжгалузевий кластер типу АБК» та «ядро АБК». Дефініцію АБК визначено в роботі як специфічну інтегровану структуру та мультипрофільне підприємство, яке реалізує стратегію економічного відновлення аграрної, агропереробної та будівельної галузей. Структуроутворюючими підприємствами-стейкхолдерами АБК є виробники сільськогосподарської продукції, моно- та багатопрофільні підприємства, що здійснюють її переробку; будівельні компанії, які займаються будівництвом, реконструкцією, розширенням та модернізацією об'єктів сільськогосподарського призначення, а також підприємства, що відповідають за розвиток інфраструктури та інженерних рішень для аграрного сектору За поданням провідного стейкхолдера АБК (найбільшого агропереробного підприємства) створюється керівна структура, що здійснює адміністрування кластеру, може бути організована за матричною, дивізіональною або комбінованою моделлю управління. Окремими підсистемами в цій структурі є підсистема підготовки та впровадження проєктів внутрішньо-кластерних інновацій. Метою функціонування підприємств у складі АБК є: зростання конкурентоздатності стейкхолдерів за рахунок комерційної та інноваційної взаємодії, спільної участі в цільових проєктах інновацій, забезпечення нового, більш високого, рівня конкурентоспроможності (споживчої якості) домінантних цільових продуктів агропереробки, забезпечення інноваційного розвитку підприємств-учасників, та зростання вартості їх активів. Домінантне агропідприємство в складі АБК виступає ядром кластеру. Вищезазначена

характеристика АБК дозволяє його визначити як окремий різновид міжгалузевого, інноваційно-технологічного інтегрованого об'єднання.

- *науково-методичні підходи до формалізованого вияву впливу інтеграційних формувань на конкурентоспроможність підприємств.* Обґрунтовано важливість координації між підприємствами та стратегічного управління як ключових чинників для досягнення синергетичного ефекту в агробудівельному кластері. Визначено, що кластеризація в міжгалузевому девелопменті у форматі структури та операційної системи АБК сприяє підвищенню ефективності завдяки інтеграції зусиль учасників у дослідженні ринкових тенденцій та впровадженні інноваційних технологій у аграрні, агропереробні, будівельні бізнес-процеси та внутрішні інноваційно-інвестиційні проекти. Об'єднання ресурсів та знань дозволяє знижувати витрати, підвищувати якість послуг і продукції, а також забезпечувати швидше реагування на зміни ринку, що, в кінцевому підсумку, посилює конкурентні переваги кластеру та його учасників. В основі оцінки впливу характеру, надійності та щільності інтеграції між стейкхолдерами АБК покладено адаптацію цифрових технологій в управлінні підприємствами та модернізацію системи індикаторів – до особливостей побудови та змісту операційної діяльності кластеру досліджуваного типу;

- *науково-методичні підходи та моделі застосування методів та моделей кластеризації.* На відміну від більшості підходів, які зосереджені на макро- та мезо- рівнях, в даному дослідженні кластеризація розглядається на мікрорівні підприємств, що виокремлені з різних галузевих сегментів викликами воєнного часу та відповідними ринковими деструктивними процесами. Підхід до кластеризації розглядається в обов'язковій кон'юнкції із концептами та підходами: інноваційного розвитку підприємств; диверсифікації та кооперації; організації інноваційних технологічних кластерів - із залученням сучасних технологій адміністрування процесами економічного зростання підприємств. Передові економічні, управлінські, аграрні та будівельні технології впроваджуються у процеси функціонування операційної системи АБК через спеціальні інноваційно-інвестиційні проекти: цим самим забезпечується синергійна трансформація компонент високотехнологічної галузі із шостого технологічного укладу (біотехнології, системи ШІ, глобальні інформаційні мережі та інші сучасні ІТ) – з компонентами низько-технологічних (3-4) укладів (виробництво та переробка сировини). Будівельні підприємства, транспортні та логістичні підприємства в складі АБК забезпечують створення нових, модернізацію та відновлення виробничих фондів. Отже, через кластеризацію, диверсифікацію, проекти внутрішніх інновацій учасники АБК нарощують значний потенціал для підвищення ефективності виробництва, оптимізації витрат, впровадження передових інновацій щодо конкурентоспроможності створюваної продукції аграрних та агропереробних підприємств.

Практичне значення одержаних результатів полягає у використанні результатів дослідження у вигляді методико-аналітичних розробок, пакетів прикладних програм та практичних рекомендацій щодо забезпечення процесів

інноваційного та економічного розвитку аграрних, агропереробних та будівельних підприємств як стейкхолдерів міжгалузевого, диверсифікованого, складно-структурованого об'єднання. Практичні результати роботи надали економіко-управлінський супровід процесам розбудови операційної системи та структури адміністрування агробудівельного кластерів, які організовані під орудою таких провідних стейкхолдерів як ПрАТ «МХП» (довідка № 385 від 11.06.2024р), Державного підприємства «Племінний завод «Плосківський»» (довідка № 39/1 від 21.06.2024р.), Інститут місцевого розвитку (довідка № 81-н від 28.05.2024р.), Будівельна компанія «Альфа Сервіс» (довідка №334-1 від 14.07.2024р.), Окремі компоненти дослідження були інтегровані в навчальний процес Київського національного університету будівництва і архітектури під час розробки методичного забезпечення та викладання дисциплін «Економіка нововведень», «Управління змінами», «Інноваційний менеджмент», «Операційний менеджмент» (довідка № 14-19/249 від 14.07.2024р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаною науковою працею. Серед наукових праць, що опубліковані у співавторстві, в дисертаційній роботі використано лише ідеї, висновки та рекомендації, що є результатом особистої роботи автора і становлять його особистий внесок. Внесок у спільні публікації зазначено в переліку опублікованих праць.

Апробація результатів дисертації. Основні науково-теоретичні, методичні та практичні результати були представлені й схвалені на 12 науково-практичних конференціях, зазначених у списку праць [пункти 14-25].

Публікації. Результати дослідження відображено у 27 друкованих працях, з яких 23 одноосібні, зокрема: 8 статей у фахових виданнях, затверджених МОН України, 1 стаття – у зарубіжних виданнях, що індексується нмб Web of Science, 4 колективні монографії, 2 публікації в інших виданнях а також 12 праць апробаційного характеру.

Структура та обсяг дисертації. Структура дисертації відповідає меті, завданням та етапам дослідження. Дисертація містить анотацію (українською та англійською мовами), список публікацій, перелік скорочень, зміст, вступ, основну частину з трьох розділів, загальні висновки, список джерел (312 найменувань) та 8 додатків. Основний обсяг роботи складає 246 сторінок включаючи 29 таблиць і 17 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** представлено загальну характеристику дисертації: обґрунтовано актуальність теми, визначено об'єкт, предмет, мету і завдання дослідження, висвітлено наукову новизну та практичну цінність результатів, а також підсумки їх апробації та впровадження.

У **першому розділі** роботи «*Теоретичні засади забезпечення інноваційного розвитку підприємств в системі міжгалузевого агробудівельного кластеру*» опрацьовано наступні питання: а) аналіз еволюційного змісту базових дефініцій щодо функціонування підприємств в системі агробудівельного кластеру; б) систематизація концептуально-теоретичних засад інноваційного розвитку підприємств агробудівельного кластеру; в) формування стратегем

підприємств-стейкхолдерів агробудівельного кластеру в контексті стимуляції розвитку будівельної галузі, сільського господарства та переробних галузей.

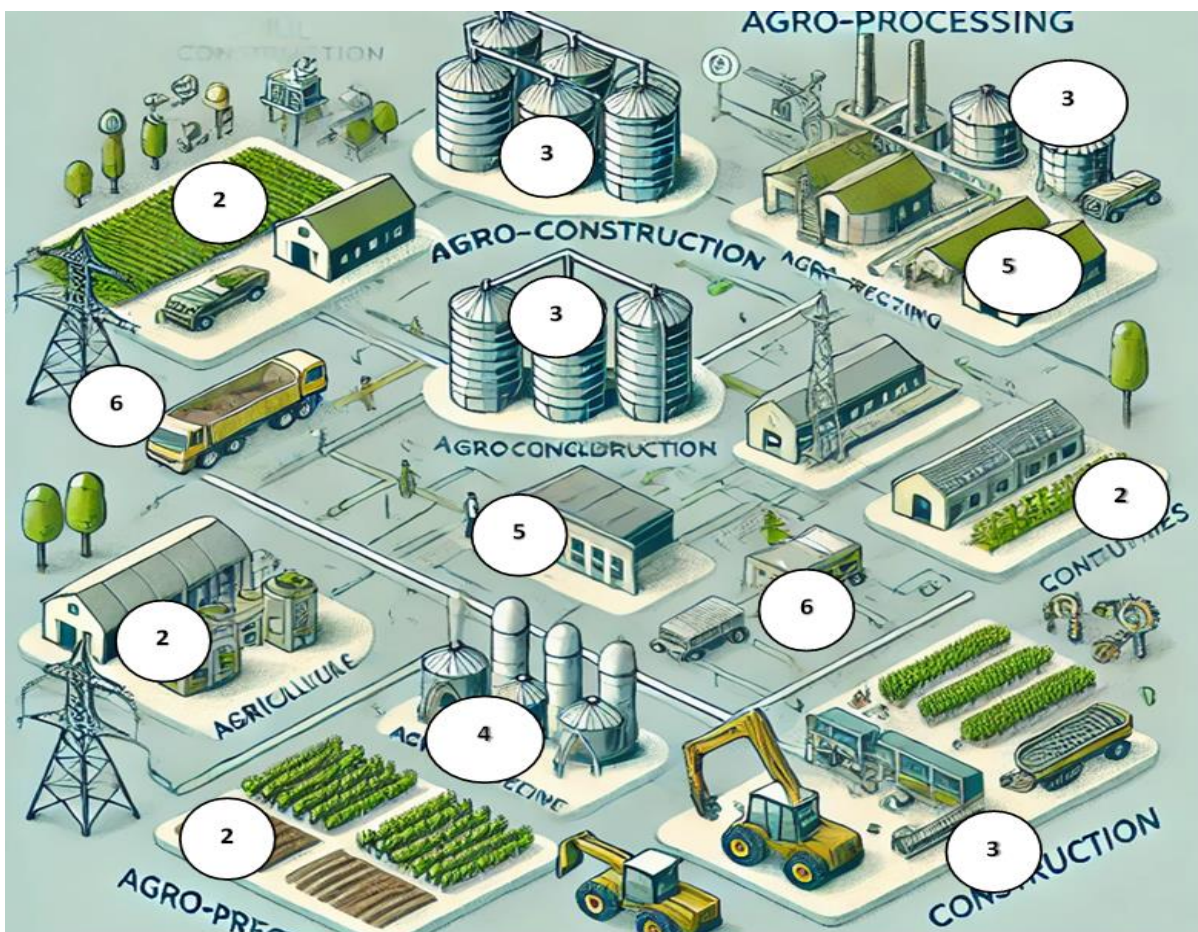
Обґрунтовано визначну роль агропромислових та агробудівельних кластерів в економічному розвитку та відновленні підприємств в галузі сільського господарства та будівництва інфраструктури, пов'язаної з аграрною сферою. Агропромислові кластери - це географічні об'єднання взаємопов'язаних компаній, організацій і установ, що беруть участь на всіх етапах виробництва та переробки сільськогосподарської продукції, починаючи від сировини і закінчуючи готовим продуктом. До таких кластерів входять фермерські господарства, агрохолдинги, підприємства з переробки сільгосппродукції, постачальники ресурсів для сільського господарства (насіння, добрив, техніки), науково-дослідні установи, що розробляють нові технології, а також логістичні компанії. Головною метою агропромислових кластерів є підвищення ефективності виробництва, скорочення витрат і покращення якості продукції завдяки співпраці між учасниками. Як приклад, данський "Agro Food Park" є потужним агропромисловим кластером, що об'єднує фермерські господарства, наукові інститути та постачальників обладнання, пов'язаних із сільським господарством. Агробудівельні кластери (АБК) об'єднують аграрні, агропереробні компанії з підприємствами, що займаються будівництвом, розвитком інфраструктури та інженерними рішеннями для аграрного сектору (рис.1). До таких кластерів можуть входити будівельні фірми, архітектурні бюро, постачальники матеріалів і технологій для сільськогосподарських об'єктів. Визначальною метою АБК є створення якісної та стійкої інфраструктури, що відповідає потребам аграрних та агропромислових підприємств. Це може включати будівництво ферм, теплиць, складів для продукції, зерносховищ, тваринницькі комплекси, переробні заводи, іригаційні системи та ін., а також розвиток логістичних центрів та транспортних шляхів для сільського господарства. Наприклад, британський кластер "Agri-Tech East" об'єднує будівельні компанії, що спеціалізуються на інфраструктурних проєктах для сільського господарства, та науково-дослідні установи, які працюють над агро-інженерними інноваціями.

За підсумками досліджень *першого розділу* визначено, що стратагемами підприємств-учасників АБК є економічне зростання за рахунок внутрішньокластерної диверсифікації, кооперації та впровадження інновацій, що спрямовані на досягнення кумулятивного економічного (синергійного) ефекту. АБК як інтегрована структура та мультипрофільне підприємство забезпечує:

✓ *економічну синергію за рахунок*: зниження питомих валових витрат на одиницю створюваної товарної продукції (при масштабуванні діяльності) та

залучення спільних ресурсів; внутрішньо-фірмового перерозподілу грошових та інвестиційних потоків;

✓ *успішну підготовку та впровадження інновацій* - нововведення готуються та реалізуються в інтересах синергії між підприємствами-стекхолдерами кластеру, досягаються через успішні комунікації АБК із науковими установами для розвитку новітніх наукових розробок в практику мультипрофільної (сільськогосподарської, переробної, будівельної, адміністративної) діяльності АБК; між підприємствами та нових технологій.

Рис.1. Візуалізація агробудівельного кластеру (АБК) як мультикомпонентної структури.

Примітки до рисунка: 1 – керівна підсистема в оргструктурі адміністрування АБК; 2 – аграрні підприємства; 3 – агропереробні підприємства; 4 – будівельні підприємства, що виконують роботи та послуги внутрішнього підряду в межах кластеру; 5 – локальне складське господарство для виконання будівельних робіт та послуг; 6 – підприємства транспортного забезпечення; 7 – підприємства з виробництва будівельних матеріалів, конструкцій та комплектуючих для виконання робіт оновлення, реконструкції та нового будівництва об’єктів для АБК.

Взаємодія між учасниками кластеру, потенційними споживачами та зацікавленими разом з впроваджуваними інноваціями по досягненню

конкурентних переваг забезпечуватиме зростання конкурентоспроможності кластеру, як на рівні інтегрованої структури, так і на рівні підприємств-учасників;

Дослідження **другого розділу** дисертаційної роботи «*Методичні компоненти забезпечення дієвої стратегії інноваційного розвитку для підприємств в операційній системі агробудівельного кластеру*» присвячено, насамперед, пошуку компонент загально-методичного підґрунтя в їх адаптації до особливостей економічного потенціалу та траєкторії розвитку підприємств-учасників агробудівельного кластеру.

Обґрунтовано, що для ефективного адміністрування та управління підприємствами, що входять до складу інтеграційних формувань, зокрема кластерних організацій, важливо обрати відповідні економіко-управлінські моделі. Вони допомагають формалізувати вибір ключових показників діяльності, що є основою для стратегічного планування, оцінки ефективності та підвищення конкурентоспроможності підприємств. Опрацьовано зміст, переваги та недоліки ряду економіко-управлінських моделей, які широко застосовуються на практиці (табл.1). Ці моделі охоплюють ключові аспекти діяльності, такі як фінансові результати, продуктивність, інноваційність, рівень конкуренції та операційна ефективність. В якості провідних компонент методичного підґрунтя дослідження використано: методи системного аналізу, компоненти ситуаційного, операційного та кластерного аналізу, методи сценаріїв та імітаційного моделювання. Ці компоненти дозволяють аналізувати взаємозв'язки між підприємствами в кластері, визначати оптимальні напрями співпраці та розподілу ресурсів, допомагають моделювати різні сценарії розвитку кластеру, оцінювати наслідки управлінських рішень, оптимізувати процеси кооперації між аграрним і будівельним секторами. Економіко-математичні моделі, моделі імітаційного моделювання, SWOT-аналіз і PEST-аналіз в сукупному використанні визначають оптимальні способи розподілу ресурсів, мінімізацію витрат і максимізацію результатів економічної кооперації, диверсифікації. Адаптована система збалансованих показників (BSC), метод аналізу ієрархій (АНР) та метод аналізу мережевих процесів (ANP) в складі підґрунтя дозволяють враховувати різні критерії (фінансові, технічні, інноваційні) для оцінки рішень і вибору найкращих варіантів. Методи обробки великих даних (Big Data) та аналітика на основі штучного інтелекту (AI) забезпечують можливість аналізувати великі обсяги даних, ідентифікувати приховані закономірності і тренди, що може підвищити ефективність прийняття рішень.

Таблиця 1.

Економіко-управлінські моделі для вибору індикаторів діяльності підприємств в межах інтегрованих об'єднань кластерної форми організації.

Назва методики	індикатори	Переваги та недоліки методики	Компанії (тип кластеру, країна)	Джерело інформації
Balanced Scorecard (BSC)	Фінансові показники (прибутковність, рентабельність), задоволеність клієнтів, ефективність внутрішніх процесів, інновації.	Переваги: орієнтація на стратегію, комплексний підхід. Недоліки: важкість впровадження, потреба в постійному моніторингу.	Siemens (Німеччина, інноваційний кластер)	Kaplan & Norton, 1996
Economic Value Added (EVA)	Додана вартість (прибуток після витрат капіталу), рентабельність інвестицій.	Переваги: оцінка реальної ефективності. Недоліки: залежність від коректних розрахунків витрат капіталу.	Coca-Cola (США, споживчий кластер)	Stern Stewart & Co., 1991
Cost Leadership Model	Собівартість продукції, витрати на логістику, операційна ефективність.	Переваги: фокус на зниження витрат. Недоліки: може знижувати якість.	Toyota (Японія, автомобільний кластер)	Porter, 1985
Porter's Competitive Forces Model	Рівень конкуренції, вплив постачальників і споживачів, бар'єри входу на ринок.	Переваги: всебічний аналіз конкуренції. Недоліки: складність оцінки динамічних ринків.	Microsoft (США, технологічний кластер)	Porter, 1979
Key Performance Indicators (KPI)	Продуктивність праці, виробничі обсяги, рівень задоволеності клієнтів.	Переваги: простота і гнучкість. Недоліки: може не відображати стратегічні цілі.	Amazon (США, технологічний кластер)	Parmenter, 2010
Product Life Cycle Model	Обсяг продажів на кожній стадії, темпи зростання ринку, витрати на розробку нових продуктів.	Переваги: допомагає визначити стратегії розвитку продукту. Недоліки: не завжди враховує зовнішні фактори.	Apple (США, технологічний кластер)	Vernon, 1966
Cost-Volume-Profit Analysis (CVP)	Точка беззбитковості, маржинальний прибуток, обсяг реалізації.	Переваги: дозволяє оцінити вплив обсягів виробництва на прибуток. Недоліки: залежність від точності даних.	General Electric (США, промисловий кластер)	Dopuch, 1974
Boston Consulting Group (BCG) Portfolio Model	Частка ринку, темпи зростання ринку, рентабельність окремих продуктів.	Переваги: допомагає оцінити портфель продуктів. Недоліки: обмежений погляд на динамічні ринки.	Nestlé (Швейцарія, харчовий кластер)	Boston Consulting Group, 1970
Agile Management Model	Швидкість реагування на зміни ринку, час виходу на ринок нових продуктів, гнучкість виробничих процесів.	Переваги: висока адаптивність. Недоліки: може бути неефективною на довгострокових проєктах.	Spotify (Швеція, технологічний кластер)	Beck & Andres, 2001
Knowledge Management Model	Інвестиції в навчання персоналу, кількість інноваційних проєктів, обмін знаннями між учасниками кластеру.	Переваги: сприяє інноваціям та підвищенню кваліфікації. Недоліки: потребує значних ресурсів для впровадження.	Google (США, технологічний кластер)	Nonaka & Takeuchi, 1995

Дослідження **третього розділу** роботи «Аналітико-прикладне забезпечення та управлінський супровід економічної результативності інноваційного розвитку підприємств-стейкхолдерів агробудівельного кластеру» присвячено формуванню аналітико-прикладне та організаційно-структурне забезпечення процесів інноваційного розвитку підприємств АБК.

Система індикаторів формалізації процесів економічного та інноваційного розвитку АБК, що нижче подана виразами (1) – (3), спиралась на те, що інноваційно-інвестиційні проекти вирішені для АБК та його стейкхолдерів як головні передумови економічного, інноваційного та іміджевого зростання вирішені:

$$|F_{\Upsilon}^{int}| = [|F_{\Upsilon_1}| \& |F_{\Upsilon_2}| \& \dots |F_{\Upsilon_{\mu}}| \dots |F_{\Upsilon_m}|] \quad (1)$$

$$|F_{\Upsilon}(\mu)| = f\alpha\{ER(\mu); IndKP(\mu); Qlt(\mu); Im(\mu); Ecl(\mu)\}, \mu=1,2,\dots,m \quad (2)$$

$$\max_{\leftarrow} [ER^{int*}] = f\beta\{SW(-); DWt(-); \Gamma_{\Upsilon}^{(+)}; T_{\Upsilon}; Tq; MIR; \lambda; \gamma; IKpr\} \quad (3),$$

де

Υ - внутрішньо-кластерний інноваційно-інвестиційний проєкт, який реалізує системні інновації в інтересах всіх зацікавлених сторін (стейкхолдерів АБК);

μ - порядковий номер підприємства загальному переліку стейкхолдерів в складі АБК; m - кількість стейкхолдерів в складі АБК;

$|F_{\Upsilon}(\mu)|$ - вектор локальної результативності окремого μ -ого підприємства-стейкхолдера, який поєднує різного змісту та виміру за виразом (2);

$|F_{\Upsilon}^{int}|$ - вектор інтегральної результативності кластеру, який є результатом сполучення векторів локальної результативності (означено знаком кон'юнкції & у виразі 1);

$ER(\mu)$ - значення фінансового результату для μ -го стейкхолдера АБК від впровадження проєкту (млн.грн.) на поточний рік;

$IndKP(\mu)$ - індекс очікуваного на момент завершення проєкту порівняльного стану конкурентоспроможності μ -го підприємства в порівнянні з середнім рівнем конкурентоспроможності підприємств-аналогів на цільовому для даного підприємства сегменті ринку (бальні оцінки в діапазоні від 1 до 12);

$Qlt(\mu)$ – індекс порівняльних переваг провідного продукту даного підприємства, який визначено на момент завершення проєкту, у порівнянні з середньогалузевим рівнем (бальні оцінки в діапазоні від 1 до 7);

$Im(\mu)$ - індекс іміджево-вартісного зростання, який визначає зростання іміджу підприємства-стейкхолдера через відношенням визначених на момент завершення циклу інновацій експертно оціненої (зовнішніми стейкхолдерами) вартості AM^{exp} всіх активів підприємства до їх балансової вартості AM^{bl} на той же момент часу: $Im(\mu) = AM^{exp}(\mu)/AM^{bl}$; $Ecl(\mu)$ - індекс відповідності загальноєвропейським вимогам екологічної безпеки та еко-менеджменту діяльності стейкхолдера в складі кластеру (частка одиниць щодо рівня відповідності, максимальний рівень 1);

$\max \leftarrow [ER^{int*}]$ - сукупний фінансовий результат від впровадження проєкту для всієї операційної системи АБК. На ґрунті сполучення сценарно-імітаційних методів, лінійної та нелінійної оптимізації обирається альтернатива, яка за виразом (3) надає цій функції максимуму.

Важливим науково-прикладним завданням, яке вирішено в третьому розділі є розробка для АБК рішень стосовно: альтернатив операційної системи (ОС), підсистем ОС, насамперед, стосовно керуючої підсистеми ОСУ-АБК (рис.2).

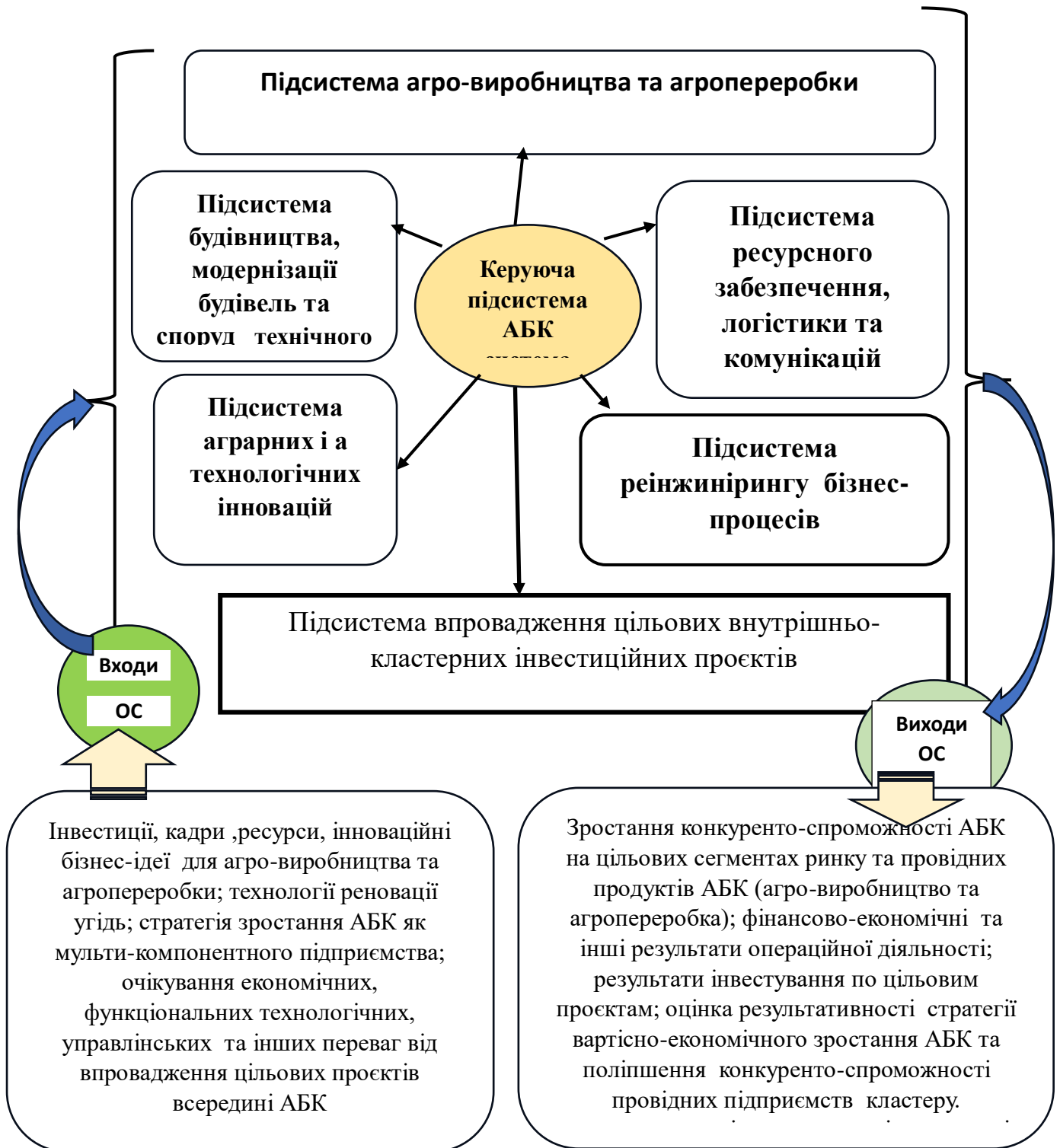

Рис.2. Змістова структура операційної системи АБК.

На відміну від традиційного поділу операційних систем, у випадку ОС-АБК структуровано на 6 підсистем.

В завершальній частині роботи відображено структуру створеного на ґрунті результатів дисертації комплексу прикладних програм (КПП). Модулі КПП візуалізують весь цикл та економічний зміст проходження інновацій як в цілому по кластеру, так і деталізовано за окремими стейкхолдерами. В табл. 2. подано результати застосування КПП до оцінки стратегії участі будівельної компанії «Альфа-сервіс» як стейкхолдера АБК «Вінницька птахофабрика ПрАТ МХП» в проєкті «Цільова модернізація 3 та 4 корпусів».

Таблиця 2.

Оцінка результатів виконання стратегії інновацій окремим стейкхолдером АБК.

8	9	10	11	12	13	14	15	16	Значення індикаторів		міра досягнення планового показника, частка одиниць	Питомий внесок індикатору у складі індикатору "рівень досягнення завдань стратегії участі стейкхолдера в проєкті"	Добуток: графа 6*граф 7
									планово-розрахункові	фактично одержані			
	одиниці виміру	Позначення індикаторів при $\mu=2$	Індикатори, за якими оцінюється зростання стейкхолдера АБК	4	5	6	7	8					
	млн.грн.	ER(2)	значення фінансового результату для μ -го стейкхолдера АБК в межах даного проєкту за поточний період	108,30	104,77	0,967	0,3704	0,3583					
	бали	IndKI(2)	порівняльний стан конкурентоспроможності μ -го підприємства	10,52	10,84	1,030	0,1574	0,1622					
	бали	QIt(2)	оцінка порівняльних переваг провідного продукту	6,80	6,72	0,988	0,1481	0,1464					
	індекс	Im(2)	іміджево-вартісне зростання	1,0794	1,09	1,014	0,2315	0,2347					
	частка одиниць	Ecl(2)	відповідність еко-стандартам	0,89	0,84	0,944	0,0926	0,0874					
	частка одиниць (<1) або індекс (>1)	Оцінка досягнення стратегії участі стейкхолдера в проєкті в складі операційної системи та бізнес-структури АБК - "рівень досягнення завдань стратегії участі стейкхолдера в проєкті" сума добуктів графи 6 та 7 по рядкам 1-5) →										0,9890	

Рядки 1-5 відображають очікування та фактичні досягнення стейкхолдера в інноваційно-інвестиційному проєкті. Зокрема, рівень виконання економічних очікувань компанії в проєкті складе 0,967 (одержано 104,7 із планових 108.3 млн.грн). З врахуванням значень питомих внесків окремих індикаторів в остаточну оцінку успішності діяльності стейкхолдера в проєкті (граф 7 табл.2) виявлено, що остаточна міра досягнення виконання стратегем проєкту даним стейкхолдером в даному проєкті в частках одиниць складає 0.989, що в умовах ризиків та викликів воєнного часу свідчить про зваженість економічної стратегії, результатів інноваційного зростання та про успішність адміністрування АБК як мульти-компонентною структурою.

ВИСНОВКИ

Дисертацію присвячено розробці науково-методичних підходів та компонент інструментарію для економічного обґрунтування процесам функціонування та інноваційного розвитку підприємств у межах агробудівельного кластеру як міжгалузевого об'єднання та операційної системи інтегрованого типу.

Значення результатів дисертації для науки полягає в наступному. Систематизовано концептуально-теоретичні основи інноваційного розвитку

підприємств агробудівельного кластеру, що дозволило розробити стратегії для підприємств-стейкхолдерів в умовах сучасних викликів, зокрема війни. Ці стратегії спрямовані на стимулювання розвитку будівельної, сільськогосподарської та переробної галузей. Результати дослідження формують актуальне науково-методичне підґрунтя, яке адаптовано до специфіки агробудівельного кластеру як інноваційного кластерного утворення. Вони враховують особливості формування та розвитку економічного й інноваційного потенціалу кластеру, а також пропонують раціональну траєкторію розвитку підприємств-учасників АБК. Компоненти розробленого в дисертаційній роботі інструментарію забезпечують оптимізацію економічних та управлінських процесів, враховуючи специфіку функціонування підприємств у межах агробудівельного кластеру. Цей інструментарій дозволяє досягти синергійного ефекту через інтеграцію діяльності підприємств аграрного, агропереробного та будівельного секторів. Така взаємодія сприяє створенню мульти-компонентної операційної системи інноваційного типу, що підвищує ефективність управління ресурсами, стимулює розвиток нових технологій і дозволяє підприємствам швидше адаптуватися до ринкових викликів та зовнішніх змін.

Значення результатів дисертації для практики визначається їх продуктивним застосуванням у вигляді методико-аналітичних розробок, прикладних програм і практичних рекомендацій для підтримки інноваційного та економічного розвитку підприємств аграрного, агропереробного та будівельного секторів, які є стейкхолдерами міжгалузевого, диверсифікованого та складно-структурованого об'єднання. Практичні результати дослідження надали економіко-управлінське забезпечення для процесів побудови операційної системи та структури управління агробудівельних кластерів, що впроваджувались за участю «Вінницька птахофабрика ПрАТ МХП» та будівельної компанії «Альфа-сервіс». Окремі компоненти дослідження використовувались в навчальному процесі КНУБА.

Виконані в роботі дослідження створили обґрунтовані підстави для наступних висновків:

1. Систематизовано ключові дефініції та концептуально-теоретичні засади функціонування підприємств у рамках агробудівельного кластеру. Визначено основні принципи їхньої взаємодії, специфіку інтеграції секторів аграрної, переробної та будівельної галузей, а також вплив кластерної моделі на підвищення ефективності та інноваційного потенціалу цих підприємств. Запропоновані концептуальні підходи забезпечують основу для подальшого дослідження та практичної реалізації стратегій розвитку підприємств у складі агробудівельного кластеру в умовах сучасних економічних викликів.

2. За результатами роботи операційна діяльність АБК визначена як потужний важіль локального (на рівні підприємств), територіального та міжгалузевого розвитку, оскільки функціонування кластеру сприяє

стимулюванню місцевої економіки через створення робочих місць і залучення інвестицій.

3. Для забезпечення економічної синергії підприємств-учасників агробудівельного кластеру було залучено комплекс наукових методів, моделей прийняття рішень та аналітичних технологій. Тому до складу загально-методичного підґрунтя роботи було залучено як традиційні економіко-управлінські моделі та методи (оптимізації, ФЕД- та BSC-методи, статистичне та економетричне моделювання), так і сучасні інноваційні підходи управління підприємствами та проектами інновацій (сценарний аналіз, аналіз чутливості, інноваційні підходи до управління логістикою підприємств та проєктів, PERT- та СРМ-методи, моделі управління знаннями). Такий зміст компонент методичного базису дозволив створити достовірне підґрунтя для дієвого менеджменту, економічного та інноваційного розвитку підприємств-стейкхолдерів в складі АБК, враховуючи багатовекторність їхніх взаємовідносин та міжгалузеві особливості.

4. Для пошуку оптимальних варіантів вибору операційної системи агробудівельного кластеру як міжгалузевого об'єднання було використано: SWOT-аналіз, методи формування та аналізу операційних систем, метод сценаріїв і метод аналізу ієрархій. Вони дозволили оцінити можливі сценарії розвитку кластеру залежно від обраної операційної моделі. Компоненти Agile і Lean-методологій (разом із програмними інструментами) використовувалися для впровадження гнучких рішень, що підвищують інноваційність та ефективність кластеру.

5. З врахуванням особливостей інтеграції суб'єктів до складу АБК обґрунтована система економічних індикаторів для відстеження траєкторії економічного просування підприємств-стейкхолдерів. Ця система індикаторів охоплювати як внутрішні показники ефективності підприємств, так і зовнішні фактори взаємодії в кластері. Нижній рівень цієї системи складають індикатори, які структуровано за традиційно-деталізованими групами (прибутковість; ліквідність; оборотність та маневреність використання майна, джерел підприємств та їх компонент; синергія кооперації; ринкова позиція; індикатори економічної, управлінської, цифрової інноваційності). Верхній рівень індикаторів складають 5 спеціальних візуалізаторів успішності (чутливості) впливу інноваційно-інвестиційних проєктів (як основних джерел та передумов бізнес-реінжинірингу та інноваційного розвитку АБК) на окремі аспекти операційної результативності стейкхолдера АБК. Кожен з цих індикаторів оцінюється за мірою (часткою) виконання стратегем проєкту для певного стейкхолдера АБК за відношенням фактичного значення індикатору до його очікуваного значення. Надалі за допомогою показників питомого внеску одержують остаточну міру досягнення стратегем проєкту окремим підприємством в даному проєкті.

6. Запропоновано новий підхід до формування операційної системи для кластерів досліджуваного типу, який передбачає оновлення традиційної структури. На відміну від звичайного поділу операційної системи на підсистеми

(переробка, планування і контроль, забезпечення та комунікації), для агробудівельного кластеру пропонується створення шести підсистем, що краще відповідають його специфіці. Ключовим елементом цієї системи є керівна структура, яка створюється за поданням головного стейкхолдера кластеру (найбільшого агропереробного підприємства). Ця структура займається адмініструванням кластеру і може бути організована на основі матричної, дивізійної або комбінованої моделі управління, що дозволяє гнучко адаптуватися до змін у зовнішньому середовищі та потреб стейкхолдерів. Серед нових підсистем особливе значення має підсистема підготовки та впровадження проєктів внутрішньо-кластерних інновацій, яка відповідає за координацію та інтеграцію інноваційних рішень між учасниками кластеру.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографії:

1. Онікієнко Н.В. Механізм та інструменти державної підтримки переробних підприємств. Ресурси розвитку регіону: фінансові аспекти: колективна монографія / [Під наук. ред. д.е.н., професора М.А. Коваленка]. – Херсон: ПП Вишемирський В.С., 2016. – С. 112-125.
2. Онікієнко Н.В. Інструменти державної підтримки переробних підприємств Фінансові інновації і шляхи підвищення компетентностей фахівців з фінансів: монографія / [Під наук. ред. д.е.н., професора М.А. Коваленка]. – Херсон: ХНТУ, 2017.– С. 46-57
3. Онікієнко Н.В. Чинники впливу на фінансовий стан переробних підприємств. Фінансова система України: інтеграційні процеси та виклики сучасності: монографія / [Під наук. ред. д.е.н., професора Л.П. Сідельникової]. – Херсон: ХНТУ, 2017.– С. 155-171.
4. Онікієнко Н.В. Управління екологічною складовою діяльності переробних підприємств у відповідності до принципів ЄС. Стратегічне партнерство в бізнесі: теорія, методологія, практика: монографія/[за заг. ред. М.П. Сагайдака]. – Київ: КНЕУ, 2023. С. 213-234.

Статті у наукових фахових виданнях України, які індексуються в міжнародних наукометричних базах:

5. **Онікієнко Н.В.** (2016). Проблематика бюджетного забезпечення інноваційного розвитку переробних підприємств. *Глобальні та національні проблеми економіки*, №9 (2), 375-379.
6. Сідельникова Л.П., **Онікієнко Н.В.** (2017). Фіскальні інструменти державного регулювання господарської діяльності в умовах євроінтеграції. *Причорноморські економічні студії*, 18, 187-191. Особистий внесок автора: оновлений підхід до підготовки та адміністрування заходів зростання конкурентоспроможності підприємств, які діють в складі інтеграційного формування типу «міжгалузевий кластер».

7. Коваленко М.А., **Онiкiєнко Н.В.** (2018). Мiжнародна фiнансова пiдтримка пiдприємств агропромислового бiзнесу. *Зовнiшня торгiвля: економiка, фiнansi, право*, 1, 61-72. Особистий внесок: змiстовно-процесна вiзуалiзацiя операцiйної системи агробудiвельного кластеру (АБК) як мультикомпонентної структури.
8. **Онiкiєнко Н.В.** (2023) Шляхи пiдвищення ефективностi управління переробними пiдприємствами в умовах вiйни. *Вченi записки*, 32(3), 129-138.
9. **Онiкiєнко Н.В.**, Петруха Н.М., Рижакoва Г.М. (2023). Науково-прикладнi компоненти полiкритерiальної оцiнки iнновацiйного розвитку пiдприємств: iмперативи взаємодiї iнтегрованих структур. *Шляхи пiдвищення ефективностi будiвництва в умовах формування ринкових вiдносин*, 52(1), 261-273. Особистий внесок здобувача: вирiзнено i обгрунтовано призначення iнновацiйно-iнвестицiйнi проєктiв як головних передумов економiчного, iнновацiйного та iмiджевого зростання для пiдприємств-стейкхолдерiв агробудiвельного кластеру.
10. **Онiкiєнко Н. В.**, Дружинiн М. А., Кончакiвський О. I. (2024). Структурно-динамiчнi вимiри функцiонування пiдприємств-учасникiв iнтеграцiйних формувань на платформi будiвельного девелопменту. *Просторовий розвиток*, 9, 387-401. Особистий внесок: систематизацiя змiсту та аналітичних можливостей економiко-управлiнських моделей для вибору iндикаторiв дiяльностi пiдприємств в межах iнтегрованих об'єднань кластерного типу.
11. **Онiкiєнко Н.В.** (2024) Роль будiвельної галузi у вiдновленнi переробних пiдприємств пiд час кризи. *Вченi записки*, 36(3), 115-126.
12. **Онiкiєнко Н.В.** (2024) Аналітико-прикладне та органiзацiйно-структурне забезпечення процесiв iнновацiйного розвитку пiдприємств агробудiвельних кластерiв. *Управлiння розвитком складних систем*, 59, 208-216. [dx.doi.org/10.32347/2412-9933.2024.59.208-216](https://doi.org/10.32347/2412-9933.2024.59.208-216).

Статтi в наукових перiодичних виданнях iнших держав iз напрямку, з якого пiдготовлено дисертацiю:

13. Nadezhda Onikienko (2017). Territorially-oriented model of management of processing enterprises of Ukraine // *Baltic Journal of Economic Studies* - Vol. 3 No. 4 (september). Riga, 2017 – P. 185-190. DOI 10.30525/2256-0742/2017-3-4-185-190. (Web of Science)

Матерiали конференцiй, де здiйснено апробацiю роботи:

14. Онiкiєнко Н.В. Бюджетна пiдтримка переробних пiдприємств як необхідний iнструмент модернiзацiї промисловостi України // збiрник наукових праць International Scientific Conference «Modernization of socio-economic systems: the new economic conditions» September 28th 2016/ Part II/ Kielce, 2016. С. 94-97

15. Онікієнко Н.В. Переробна промисловість в економічній системі держави //збірник наукових робіт учасників міжнародної науково-практичної конференції «Економічні проблеми сучасності та стратегії інноваційного розвитку економіки – ч.1» - Львів: 18-19 березня 2016 року. С. 109-111.
16. Онікієнко Н.В. Бюджетне законодавство як необхідний інструмент державної підтримки переробних підприємств // Матеріали міжнародної науково-практичної інтернет-конференції «Модернізація економіки:виклики і можливості економічного зростання». – Київ: 15 лютого 2017 року. С. 73-76
17. Онікієнко Н.В. Бюджетно-податкові стимули розвитку переробних підприємств в умовах євроінтеграції // Матеріали VIII науково-практичної інтернет-конференції «Трансформація фіскальної політики України в умовах євроінтеграції». - Ірпінь: 1-15 грудня 2016 року. С. 112-114.
18. Онікієнко Н.В. Фактори зовнішнього середовища переробних підприємств // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Наукові підходи до модернізації економіки та системи управління» - Київ: 15-16 грудня 2017 року. С. 106-109.
19. Онікієнко Н.В. Міжнародна допомога у системі розвитку суб'єктів господарювання регіону // Програма та тези I Всеукраїнської дослідницької інтернет-конференції «Розвиток фінансів, банківської справи та страхування в Україні та світі» - Київ: 20 вересня 2018 року. С. 52-54.
20. Онікієнко Н.В. Державне регулювання діяльності підприємств агропромислового комплексу // Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми і перспективи інноваційного розвитку аграрного сектора економіки в умовах інтеграційних процесів». – Харків: 25 жовтня 2018 року. С. 92-95.
21. Онікієнко Н.В. Нові ефективні методи менеджменту в умовах високих ризиків // Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції "Стратегічні імперативи сучасного менеджменту". м.Київ: 21 жовтня 2022 р. С. 65-69.
22. Онікієнко Н.В. Інноваційно-інвестиційний проєкт як базис економічного зростання стейкхолдерів агробудівельного кластеру (АБК). Програма та тези доповідей круглого столу "Налаштування освітніх траєкторій в підготовці менеджерів будівництва в контексті відбудови України" Київ: 30 травня 2023. С.24.
23. Онікієнко Н.В. Управління інноваційним розвитком переробних підприємств. Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції "Стратегія Бізнесу: українські реалії та можливості конвергенції з ЄС". - К.: КНЕУ, 2023 р. С. 49-54.
24. Онікієнко Н.В. Стратегія кластеризації підприємств агробудівельного інтегрованого формування в умовах воєнного стану: проблеми та перспективи інноваційного розвитку. Програма та тези доповідей круглого столу «Управлінські, економічні, облікові, організаційно-технологічні, цифрові та комунікаційні аспекти поліпшення освітнього та наукового процесів як імперативи трансформації будівельної галузі». Київ: 27 червня 2024. С.13.

25. Онікієнко Н.В. Управлінські інновації підприємств переробної промисловості крізь призму BANI-світу. Стратегічні імперативи сучасного менеджменту: зб. матеріалів VII Міжнародної науково-практичної конференції – К.: КНЕУ, 2024. С. 243-246.

Наукові публікації, які додатково відображають результати дисертаційної роботи

26. Онікієнко Н.В. Казначейське обслуговування підприємств, які потребують бюджетної підтримки, в умовах фіскальної децентралізації бюджетних повноважень // Збірник статей і тез студентів і молодих вчених «Фінансові дослідження». Випуск 18 - Херсон: ХНТУ, 2015 – С. 29-32.

27. Онікієнко Н.В. Державна підтримка розвитку переробних підприємств і процеси Євроінтеграції Збірник статей і тез студентів і молодих вчених «Фінансові дослідження». Випуск 20 - Херсон: ХНТУ, 2016 – С. 172-174.

АНОТАЦІЯ

Онiкiєнко Н.В. Економiко-управлiнський iнструментарiй iнновацiйного розвитку пiдприємств агробудiвельного кластеру. – Квалiфiкацiйна наукова праця на правах рукопису.

Дисертацiя на здобуття наукового ступеня кандидата економiчних наук за спецiальнiстю 08.00.04 - економiка та управлiння пiдприємствами (за видами економiчної дiяльностi). – Киiвський нацiональний унiверситет будiвництва i архiтектури. – Киiв, 2024.

Дисертацiю присвячено розробцi науково-методичного забезпечення та прикладного iнструментарiю, що спрямованi на економiчне обгрунтування процесiв функцiонування та iнновацiйного розвитку пiдприємств у рамках операцiйної системи агробудiвельного кластеру.

Провiдна iнновацiя дослiдження полягає у вдосконаленнi концептуально-теоретичних i методичних основ для реалiзацiї iнновацiйного розвитку пiдприємств в агробудiвельному кластерi. Обгрунтовано iнструментарiй, який оптимiзує економiчнi та управлiнськi процеси, враховуючи специфiку дiяльностi цих пiдприємств. Окрiм того, вона пiдкреслює синергiйний ефект мiж аграрним, агропереробним i будiвельним секторами в рамках агробудiвельного кластеру, що функцiонує як мульти-компонентна операцiйна система iнновацiйного типу. Цей пiдхiд сприяє пiдвищенню ефективностi та стiйкостi кластеру в умовах швидко змiнюваного ринкового середовища.

Для досягнення економiчної синергiї пiдприємств-учасникiв агробудiвельного кластеру було розроблено загально-методичне пiдгрунття. До його складу роботи включає традицiйнi економiко-управлiнськi моделi та методи (оптимiзацiя, функцiонально-економiчна дiагностика (ФЕД) та BSC-методи, статистичне та економетричне моделювання) разом iз сучасними iнновацiйними пiдходами до управлiння пiдприємствами та проєктами (сценарний аналiз, аналiз чутливостi, iнновацiйнi методи управлiння логiстикою, PERT- та СРМ-методи, моделi управлiння знаннями). Такий пiдхiд забезпечив надiйне пiдгрунття для ефективного менеджменту, економiчного та iнновацiйного розвитку пiдприємств-стейкхолдерiв у складi АБК, враховуючи багатовекторнiсть iхнiх взаємин та мiжгалузевi особливостi.

В складi створеного iнструментарiю обгрунтовано систему економiчних iндикаторiв для монiторингу траєкторiї економiчного розвитку пiдприємств-стейкхолдерiв агробудiвельного кластеру. Iндикатори враховують як внутрiшнi показники ефективностi пiдприємств, так i зовнiшнi фактори взаємодiї в кластерi. Нижнiй рiвень системи складають iндикатори, структурованi за традицiйно деталiзованими групами (прибутковiсть, лiквiднiсть, оборотнiсть i маневренiсть використання майна, джерел пiдприємств i iх компонент, синергiя кооперацiї, ринкова позицiя, а також iндикатори економiчної, управлiнської та цифрової iнновацiйностi). Верхнiй рiвень складають п'ять спецiальних вiзуалiзаторiв успiшностi (чутливостi) впливу iнновацiйно-iнвестицiйних проєктiв (основних джерел бiзнес-реiнжинiрингу та iнновацiйного розвитку АБК) на рiзнi аспекти операцiйної результативностi стейкхолдерiв АБК. Кожен

з цих індикаторів оцінюється за мірою виконання стратегії проєкту для конкретного стейкхолдера АБК, що визначається співвідношенням фактичного значення індикатора до його очікуваного значення.

Для умов АБК запропоновано принципово новий підхід до формування операційної системи. На відміну від звичного поділу операційної системи на підсистеми, для агробудівельного кластеру пропонується створення шести підсистем, що краще відповідають його особливостям. Центральним елементом цієї системи є керівна структура, яка формується на основі пропозицій головного стейкхолдера кластеру - за матричною, дивізіональною або комбінованою моделлю управління

Ключові слова: агробудівельний кластер (АБК), підприємства-стейкхолдери АБК, інноваційний розвиток стейкхолдерів АБК; операційна система АБК; стратегіями економічної синергії та розвитку АБК, індикатори інноваційного розвитку стейкхолдерів АБК; інструментарій формалізації процесів інноваційного розвитку підприємств-стейкхолдерів АБК.

ANNOTATION

Onikienko N. Economic and management toolkit of innovative development of enterprises of the agro-construction cluster. – Qualifying scientific work on manuscript rights.

Dissertation for obtaining the scientific degree of Candidate of Economic Sciences in the specialty 08.00.04 - economics and management of enterprises (by types of economic activity). - Kyiv National University of Construction and Architecture. - Kyiv, 2024.

The leading innovation of the research consists in the improvement of the conceptual-theoretical and methodical foundations for the implementation of innovative development of enterprises in the agro-construction cluster. The toolkit that optimizes economic and management processes, taking into account the specifics of the activities of these enterprises, is substantiated. In addition, it emphasizes the synergistic effect between the agricultural, agro-processing and construction sectors within the agro-construction cluster, which functions as a multi-component operational system of the innovative type. This approach contributes to increasing the efficiency and stability of the cluster in the conditions of a rapidly changing market environment.

In order to achieve economic synergy of the participating enterprises of the agro-construction cluster, a general methodological basis was developed. His work includes traditional economic and management models and methods (optimization, FED and BSC methods, statistical and econometric modeling) together with modern innovative approaches to enterprise and project management (scenario analysis, sensitivity analysis, innovative logistics management methods, PERT - and CPM methods, knowledge management models). This approach provided a reliable basis for effective management, economic and innovative development of stakeholder enterprises as part of ACC, taking into account the multi-vector nature of their relationships and cross-industry features.

As part of the created toolkit, the system of economic indicators for monitoring the trajectory of economic development of the stakeholder enterprises of the agro-construction cluster is substantiated. The indicators take into account both internal performance indicators of enterprises and external factors of interaction in the cluster. The lower level of the system consists of indicators structured according to traditionally detailed groups (profitability, liquidity, turnover and maneuverability of property use, sources of enterprises and their components, synergy of cooperation, market position, as well as indicators of economic, managerial and digital innovativeness). The upper level consists of five special visualisers of the success (sensitivity) of the impact of innovation and investment projects (the main sources of business reengineering and innovative development of ACC) on various aspects of the operational effectiveness of ACC stakeholders. Each of these indicators is evaluated according to the degree of implementation of the project strategy for a specific stakeholder of ACC, which is determined by the ratio of the actual value of the indicator to its expected value.

A fundamentally new approach to the formation of an operating system is proposed for the conditions of ACC. In contrast to the usual division of the operating system into subsystems, it is proposed to create six subsystems for the agro-construction cluster that better correspond to its features. The central element of this system is the management structure, which is formed based on the proposals of the main stakeholder of the cluster - according to the matrix, divisional or combined management model.

Key words: agro-construction cluster (ACC), ACC-stakeholder enterprises, innovative development of ACC-stakeholders; ACC-operating system; strategies of economic synergy and development of ACC, indicators of innovative development of ACC-stakeholders; toolkit for formalization of processes of innovative development of enterprises-stakeholders of ACC.